

МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ФОНУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ ПІДРУЧНИКА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

I.В.Іванова

Анотація. У статті висвітлюються дидактико-методичні особливості добору текстів підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів, сконструйованого на засадах культурологічного підходу.

Ключові слова: підручник, текст, автентичність, функціональні тексти.

Аннотация. В статье раскрываются дидактико-методические особенности подбора текстов учебника по иностранному языку для студентов высших неязыковых учебных заведений, сконструированного с учетом культурологического подхода.

Ключевые слова: учебник, текст, аутентичность, функциональные тексты.

Annotation. The article deals with didactic-methodological peculiarities of selecting texts for foreign language coursebooks for students of non-linguistic universities based on the culturological approach.

Key words: coursebook, text, authenticity, functional texts.

Постановка проблеми у її загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими виданнями. Реалізація культурологічного підходу у підручниках з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів вимагає дослідження, узагальнення і осмислення досвіду їх створення, накопиченого авторами та науковцями протягом усього періоду розвитку. Дослідження дидактико-методичних особливостей створення підручника, передбачає вивчення проблеми його змісту та структури. Як відомо, однією з головних структурних систем підручника є система текстів, оскільки текст – основна вербальна система загальної моделі підручника, найближче розташована до вершини його структурної ієрархії, яка є основним „скелетом” підручника, розкриває його зміст, забезпечує послідовне і максимально повне викладення і аргументацію навчального матеріалу у відповідності з програмою; текст – носій основної інформації, який визначає сутність і обсяг змісту освіти, необхідної для засвоєння тими, хто навчається [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема текстового компоненту підручника досліджувалася відомими теоретиками педагогічної науки О.Р.Арутюновим, В.П.Беспальком, Д.Д.Зуєвим, Я.П.Кодлюк, Г.П.Мільруд, О.В.Носонович, В.В.Раєвським, І.Я.Лернером, В.Г.Редьком. Вивченню питань ролі лінгвокраїнознавчих текстів у процесі навчання іноземних мов присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних учених А.О.Брагіної, І.Р.Гальперіна, Ж.Я.Лопасової, М.А.Саланович, Г.Д.Томахіна. Особливості тексту як явища культури висвітлені в наукових працях Р.Аммера, Г.О.Антипова, М.О.Богатирьової, Є.М.Верещагіна, В.Г.Костомарова, К.В.Кричевської та ін.

Формулювання цілей статті: здійснити аналіз текстового компоненту підручника з позицій культурологічного підходу до навчання професійного іншомовного спілкування та визначити основні вимоги до його добору.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи те, що підручник є носієм культурологічної інформації, його зміст повинен бути пронизаний ретельно дібраним тематичним матеріалом, який дасть змогу студентам зануритись в атмосферу тих країн, мова яких вивчається, відтворити сцени іншої культурної дійсності. За допомогою підручника моделюється інформаційний фон міжкультурної комунікації [2, с. 109]. Змістовний аспект матеріалу підручника повинен бути достатньо широким і базуватись на тих темах культури мови, поведінки, ведення бізнесу, які необхідні для майбутнього фахівця бізнесової сфери. Такий змістовний аспект повинен стимулювати мовну активність студентів. На думку П.Кайкконена, залучення тих, хто навчається, до багатогранної культурної картини світу повинно відбуватися шляхом розширення меж соціальних знань, зіставлення культур, що поглиблюватиме їх поняття про культуру рідної мови [2, с. 59].

Важливим компонентом репрезентованої дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу слугують тексти як основне джерело засвоєння іншої лінгвокультури. У них культурологічні знання представлені різними способами. Р.Аммер диференціює ці способи на [2]:

Типізовано-імітаційний спосіб, який характерний для текстів, тематика яких є спільною для багатьох підручників, оскільки вони відтворюють типові явища і події життя.

Нормативно-документальний спосіб, спрямований на повідомлення об'єктивної інформації про іншомовне середовище.

Афірмативно-ексclamаторний спосіб, який передбачає розкриття особливих явищ дійсності, що викликають подив своєю унікальністю.

Проблемно-орієнтований спосіб, який указує на реальні обставини конкретних завдань, що стоять перед суспільством, які спонукають тих, хто навчається, до прийняття того чи іншого рішення.

Критично-емансипований спосіб, який вимагає протиставлення поглядів сторін, які спілкуються, в різних сферах діяльності. Події, що розвиваються, учасниками яких стають співрозмовники, торкаються їхніх інтересів, втягують їх у дискусію і змушують давати критичну оцінку тому, що відбувається.

Отже, тексти, що використовуються у змісті підручника, мають свою особливість, яка повинна враховуватись автором. Бажано створювати набір таких текстів (текстотеку) з урахуванням комунікативних потреб навчального курсу. А.Р.Арутюнов під текстотекою підручника розуміє як перелік усіх матеріалів презентації, необхідних для навчальної комунікації, які мотивують і стимулюють її і містять фактичний чи мовленнєвий матеріал для вирішення комунікативних задач. На його думку, „текст – це будь-який факт культури, який є доцільним для навчальної комунікації і має знакову функцію” [1, с. 76].

Якісно новий підхід до змістовного наповнення тексту як одиниці мови розроблено Ю.Є.Прохоровим, який розглядає текст як явище мовної і екстралінгвістичної дійсності: як засіб комунікації і спосіб збереження та передачі інформації, відтворення психологічного життя індивіда, продукт певної історичної епохи і форма існування культури, а також відтворення певної національної культури, традицій [7, с. 7]. Серед матеріалів, які містять в собі культурологічний компонент і можуть бути використані як основа для навчання культури іноземної мови, М.А.Ар'ян, М.К.Борисенко, Н.О.Селіванова, Г.М.Чернова пропонують використовувати автентичні, адаптовані або спеціально відібрані тексти, словник реалій та коментар.

Відповідно до тези Є.В.Носонович та Р.П.Мільруд про те, що матеріали, які взяті з оригінальних джерел, іноді занадто важкі в мовному аспекті і не завжди відповідають конкретним завданням і умовам навчання [6, с. 6–12], ми вважаємо за необхідне здійснити препарування автентичних текстів, яке не буде порушувати їх автентичності.

Важливий атрибут мовленнєвого середовища і форма залучення студентів до іншої культури – це функціональні тексти, які є предметом дослідження багатьох вчених (М.А.Ар'ян, М.В.Ляховицький, Д.Рікс та ін.). На думку К.С.Крічевської, до категорії засобів навчання, які можуть найкраще наблизити студентів до природного культурологічного середовища, належать автентичні матеріали і їх ілюстративні зображення [118, с. 17]. Їх виділяють в окрему групу, якій дали назву „прагматичні матеріали”. Вони не є суто навчальними, а створені виключно для користування носіями мови. До них належать автентичні зразки друкованої інформації, такі як афіші, оголошення, анкети, опитування, вивіски, етикетки, проїзні квитки, меню, рахунки, рекламні проспекти, розклади руху потягів та авіарейсів, плани міст, путівники, зображення грошових купюр і чеків, візитівки, запрошення на виставки, ярмарки, презентації, каталоги з технічними специфікаціями, зразки ділових листів тощо. Такі матеріали не лише несуть важливе інформаційне навантаження, але і є достовірними джерелами, що стимулюють справжню міжкультурну комунікацію, в якій студенти мають певні ролі, переживають події, вирішують проблеми. Прагматичні матеріали підвищують мотивацію студентів, формують та задовольняють їхні пізнавальні інтереси і в такий спосіб вводять їх в іншу лінгвокультуру. Ефективність таких матеріалів пояснюється, перш за все, їх автентичністю. За словами К.С.Крічевської, роль прагматичних матеріалів важливіша, ніж автентичних текстів підручників, хоча вони і програють текстам за обсягом культурологічного матеріалу [4, с. 13].

Під час роботи з текстами, які містять культурологічну інформацію, актуальними є форми контролю розуміння прочитаного. Ми вважаємо, що вони можуть бути як традиційними (відповіді на запитання за змістом тексту, стислий переказ тексту, вправи типу “True or False”), так і нетрадиційними (насамперед, мова йде про різні види тестів).

Ряд вітчизняних науковців (П.Ю.Мельник) одним із оригінальних і невичерпних джерел культурологічної інформації вважають рекламу, оскільки в основі реклами, як правило, лежать фонові знання. Зокрема П.Ю.Мельник вважає рекламу частиною повсякденної масової культури, своєрідним дзеркалом стереотипів [5, с. 12] і наводить приклад курйозної історії, яка трапилась з рекламою прального порошку: на рекламному плакаті з лівого боку була зображена купа брудної білизни, посередині – новий пральний порошок, справа – чиста й випрасувана білизна. Рекламна компанія на Середньому Сході була припинена, адже публіка сприймала рекламу навпаки – справа наліво [5, с. 13].

Наведений приклад є підтвердженням того, що реклама по суті – це продукт культури, в якому втілені етичні ідеали народу, його естетичні погляди і смаки, чуттєво-емоційні форми, логічні поняття, закріплені в мові, традиціях та звичаях [5, с. 13].

На нашу думку, після певного препарування зразки реклами можуть бути використані у підручниках чи навчальних посібниках з іноземних мов як цікавий засіб ознайомлення студентів немовних спеціальностей з національно-культурними стереотипами, як джерело фонових знань у формі, в якій вони існують для більшості носіїв мови, як матеріал для створення проблемних ситуацій. Вправи та завдання на основі рекламних повідомлень можуть включати:

- вправи на перевірку розуміння культурологічних реалій;
- вправи на порівняння культурологічних категорій у різних культурах, включаючи і рідну;
- завдання „зворотного типу” [5, с. 13]: розробити рекламу для вітчизняних товарів, використовуючи національні образи і стереотипи.

Проаналізувавши описані у педагогічній літературі загальнодидактичні вимоги до створення підручників та розглянувши їх у розрізі теми нашого дослідження, ми виокремили вимоги, дотримання яких вважаємо необхідним у процесі конструювання змісту підручника з іноземної мови на засадах культурологічного підходу. Такими вимогами є: поєднання предметного і процесуального аспектів підручника, автентичність навчальних матеріалів, їх актуальність, типовість, контрастивність, узгодженість і позитивний потенціал, культуровідповідність ілюстрацій.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, реалізація культурологічного підходу у текстах підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів насамперед передбачає:

- використання препаративних автентичних текстів з метою отримання культурологічної інформації та створення культурного портрету представників іншої лінгвокультури;
- стимулювання справжньої міжкультурної комунікації за рахунок включення до змісту підручника прагматичних матеріалів фахового спрямування;
- організація дотекстових і післятекстових завдань підручника для коректного сприйняття культурологічної інформації, що міститься у текстах;
- залучення коментарів для адекватного сприйняття студентами культурологічних одиниць;
- зіставлення культур і здійснення опори на рідну мову і культуру.

Література

1. Арутюнов А.Р. Теория и практика создания учебника русского языка для иностранцев / А.Р. Арутюнов. – М. : Рус.яз., 1990. – 166 с.
2. Богатырева М.А. Социокультурный компонент содержания профессионально – ориентированного учебника (Англ. яз. неяз. вуз): дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / Богатырева Марина Александровна. – М., 1998. – 280 с.
3. Кодлюк Я. Дидактика шкільного підручника / Я. Кодлюк // Рідна школа. – 2003. – С. 12–14.
4. Кричевская К.В. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка / К.В. Кричевская // Иностранные языки в школе. – 1996. – №1. – С. 13–17.
5. Мельник П.Ю. Социокультурный потенциал рекламного текста / П.Ю. Мельник // Иноземні мови. – 2003. – №1. – С. 11–14.
6. Носонович Е.В. Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Е.В. Носонович, Г.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 2. – С. 6–12.
7. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев [Текст] / Ю.Е. Прохоров. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 216с.